

МИСТЕЦЬКІ АСПЕКТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ДИЗАЙН-ОСВІТІ ART ASPECTS OF SCIENTIFIC RESEARCH IN DESIGN EDUCATION

У статті зазначається, що наука вважається найвищим щаблем розумового розвитку людини, вершинним і найспецифічнішим досягненням людської культури, а кожен науковий пошук характеризується різними рівнями, його здійснюють люди різної кваліфікації та дослідницьких можливостей. Однак, кількість проблем, як і їх складність, зростають, відтак стають необхідними нові, ефективніші рішення. Все це спонукає до активізації інновацій, креативного вирішення різних проблем людства.

Висловлено думку про те, що в умовах соціальної модернізації культурної ситуації постмодернізму дизайн стає частиною культурного процесу. Відтак одним із багатьох сучасних освітніх напрямів, що недостатньо досліджений є дизайн-освіта, хоча особливостям дизайну, історичному становленню та розвитку сучасної дизайн-освіти в Україні присвячено низку досліджень. Важливе значення в контексті базових засад та історичної наступності дизайнерської освіти мають праці присвячені розвитку ремісничої та художньо-промислової освіти в Україні науковців. Ключові тенденції розвитку дизайн-освіти в Україні та світі дозволяють розкрити альтернативні перспективи у культурологічних, психологічних, соціологічних, філософських та педагогічних концепціях мистецької освіти, що активізує, в свою чергу, і наукові дослідження цієї сфери.

Стверджується, що творчість, виражена через культуру, є ресурсом, розподіленим у світі найсправедливішим чином. Проте дослідження показують, що деякі системи освіти можуть "ігнорувати" творчість, а інші – сприяти їй. Припускається, що дизайн-освіта – це один з кращих каналів підживлення творчої діяльності (якщо така освіта підкріплена відповідною методикою). Але належні механізми поки ще детально не прописані в документах, тому цей аргумент не є переконливим для осіб, відповідальних за прийняття рішень. Ось чому необхідні подальші дослідження в цій сфері.

Ключові слова: наукові дослідження, творча діяльність, художній досвід, дизайн-освіта, проектна робота.

The article notes that science is considered to be the highest level of human mental development, the highest and most specific achievement of human culture, and each scientific search is characterized by different levels, carried out by people of different qualifications and research capabilities. However, the number of problems and their complexity are growing, and new, more effective solutions are needed. All this encourages the intensification of innovations and creative solutions to various problems of humanity. The author suggests that in the context of social modernization of the postmodern cultural situation, design becomes part of the cultural process. Therefore, one of the many modern educational areas that has not been sufficiently studied is design education, although a number of studies have been devoted to the peculiarities of design, the historical formation and development of modern design education in Ukraine. In the context of the basic principles and historical continuity of design education, the works of scholars devoted to the development of craft and artistic and industrial education in Ukraine are important. The key trends in the development of design education in Ukraine and the world allow us to reveal alternative perspectives in cultural, psychological, sociological, philosophical and pedagogical concepts of art education, which, in turn, activates scientific research in this area.

It is argued that creativity expressed through culture is a resource distributed in the world in the most equitable way. However, research shows that some education systems can "ignore" creativity, while others can promote it. It is assumed that design education is one of the best channels for fostering creativity (if such education is supported by appropriate methodology). But the proper mechanisms have not yet been documented in detail, so this argument is not convincing to decision makers. That is why further research in this area is needed.

Key words: research, creative activity, artistic experience, design education, project work.

УДК [7:001]:37:658.512.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.1.33>

Ганжа М.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого
та декоративно-прикладного мистецтва
Рівненського державного гуманітарного
університету

Постановка проблеми. Людство у всіх його культурах завжди прагнуло знайти відповіді на багато питань. Найвищим щаблем розумового розвитку людини, вершинним і найспецифічнішим досягненням людської культури, на наше переконання, є наука. Кожен науковий пошук характеризується різними рівнями, його здійснюють люди різної кваліфікації та дослідницьких можливостей. Кількість проблем, як і їх складність, зростають, відтак стають необхідними нові, ефективніші рішення. Все це спонукає до активізації інновацій, креативного вирішення різних проблем людства.

У різноманітних культурах форми вираження різних розумів, що відкривають можливості для відображення у свідомості людей, називаються «мистецтвом». Різним видам мистецького вираження, впродовж всієї історії людства,

присвоювалися відповідні назви. Визначення постійної еволюції культури та її цінностей при цьому були основоположними.

За будь-якого підходу до мистецької освіти відправною точкою слід вважати культуру (культури). Зміст і структура освіти мають не лише відображати характерні риси кожної мистецької форми, а й надавати мистецькі засоби для комунікації та взаємодії в різних культурних, соціальних та історичних контекстах.

Одним із багатьох сучасних освітніх напрямів, що недостатньо досліджений є, на нашу думку, дизайн-освіта.

Аналіз досліджень. Історичне становлення й розвиток дизайн-освіти в Україні стало предметом дослідження кількох науковців, зокрема Є. Антоновича [1], О. Бойчука [7], В. Даниленка [2],

А.Дяченко[3] В.Прусака[6], С. Мигаля[5], В. Тименка[9] О.Фурси[10] та ін.. Їх наукові праці мають важливе значення в контексті базових засад та історичної наступності дизайнерської освіти, вони розглядають дизайн в широкому діяльнісно-культурному значенні.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний доробок науковців на тему дизайну і прилеглих до нього сфер діяльності, дизайн в системі освіти України фігурує як модна та невід'ємна опція і дуже рідко пов'язується з мистецтвознавчими дослідженнями, проблеми теоретичного обґрунтування дизайн-освіти в Україні ще не досліджені повною мірою. Зокрема, чітко не визначено і мистецькі аспекти дизайн-освіти в Україні та стану її сучасного розвитку.

Метою статті є визначити роль новітніх технологій в сучасній дизайнерській практиці та виявлення особливостей використання їх в освітньому середовищі, стимулювати дослідження технологій у сфері дизайну на різних рівнях в контексті нової парадигми освіти.

Виклад основного матеріалу. У кожній галузі будь-яке наукове дослідження, перш за все, передбачає усвідомлення суті понять, що позначають явища, процеси, ідеї конкретного наукового напрямку та дотичних до нього. Відтак понятійному апарату дизайн-освіти варто, на наш погляд, відвести провідну роль у наукових розвідках. Передусім варто зосередитись на розумінні суті таких термінів, які вбачаються основоположними у процесі дизайн-освіти. До сьогодні, у багатьох дослідженнях, побутують різні тлумачення цих дефініцій. Ми спробуємо, на основі усвідомлення суті основного поняття «дизайн», викласти своє розуміння досліджуваної проблематики.

Не вдаючись у подробиці професійних розбіжностей, розглянемо найбільш типові й істотні для нас визначення. Словник іноземних слів визначає дизайн як:

- а) художнє конструювання предметів;
- б) проєктування естетичного вигляду промислових виробів[8].

У «Популярній художній енциклопедії» дається таке визначення дизайну: «термін, що позначає різновид художньо-проектної діяльності, що охоплює створення промислових виробів і раціональне формування предметного середовища». Можливо, додаткову ясність внесе етимологічна довідка: англійське слово *design* означає в одному випадку «задумувати, проєктувати, конструювати», в іншому – «задум, проєкт, конструкція, креслення». На Генеральній асамблеї ІКРІДа(Міжнародна рада організації індустріального дизайну), яка відбулася в Лондоні у 1969 році було прийнято визначення дизайну: «Дизайн – це творча діяльність, метою якої є формування

предметного середовища, що найбільш повно задовольняє матеріальні та духовні потреби людини». Дослідники дизайну висловлюють різні думки фахівців, зокрема:

- Герберт Рід визначає дизайн як вищу форму мистецтва, як незалежну «над професією», вільну від вузькоспеціалізованого професіоналізму, прирівнює об'єкти дизайну до творів абстрактного мистецтва в графіці і пластиці;

- Джо Понті притримується романтичних поглядів на професію, вважаючи її засобом реалізації художніх потенцій – створенням світу нових і прекрасних речей;

- Джордж Нельсон вважає дизайн обслуговуючою, позбавленою героїзації професією в умовах цивілізації суперкомфорту, але одночасно і внутрішньо вільною творчою діяльністю, засобом професійного самовираження художника в сучасному світі, особливою формою суспільного мистецтва;

- Томас Мальдонадо розглядає дизайн як специфічну художню творчість, естетичний і етичний ідеал якого полягає в створенні програми «чистого» дизайну, що базується на чіткій науковій методології;

- Джо Дорфлес та Абрам Моль бачать в дизайні особливий засіб, визначений спосіб передачі упорядкованої інформації.

Вітчизняні вчені і фахівці розглядають дизайн як творчу діяльність художника-конструктора в галузі проєктування і створення предметного середовища. Але дослідники не звертають увагу на використання в англійській мові двох термінів: «design» і «project». У англійських словниках вказано, що це поняття синонімічні, однак їх відтінки важливо враховувати у перекладах. Для виробничих процесів, в умовах обмеження часу, ресурсів, засобів використовується поняття «проект», як правило, інженерами-конструкторами. А в умовах дозвілля, творчості, навчання використовується поняття «дизайн» як правило, художниками конструкторами.

Виходячи з цього, ми можемо визначити дизайн як вид творчої проектної діяльності, спрямованої на створення комфортного і естетично виразного предметного середовища, що найбільш повно задовільняє запити і потреби людини. Нарешті зроблено висновок, що дизайн – це самостійний напрям творчої діяльності з усіма притаманними йому атрибутами: історією, теорією, практикою, які потребують ґрунтовних наукових досліджень.

Вважається, що конкурентоспроможність економіки і зростання якості життя населення залежить від рівня сформованості конструктивних умінь фахівців з дизайну – проектної художньо-технічної діяльності з розробки інноваційних промислових виробів, формування гармонійного предметно-просторового середовища, зокрема й освітнього. Інтегральність дизайну як інноваційної діяльності

виявляється у взаємодоповненні художньої і технічної творчості, що можливе завдяки поєднанню змісту мистецької і технологічної освітніх галузей, а відповідно і виокремленню предметно-розвивального освітнього середовища як пріоритетної дидактичної засади формування конструктивних умінь особистості.

Орієнтовні напрями наукових розробок українських дизайнерів-дослідників мають розпочинатися, на наш погляд, з урахування надбань зарубіжного досвіду з проєктування. Однак, проведений аналіз свідчить про те, що у сучасній педагогічній практиці недостатньо напрацювань і методичних розробок з проблеми створення педагогічних умов використання інтерактивних підходів, сучасних засобів дизайн-освіти. Зазначене вище дає підстави стверджувати, що гармонійне предметне середовище створює особливі умови для розвитку повноцінної особистості, формування соціально-культурних відносин, системи ставлень до мистецтва, художньої творчості, а також трудової діяльності. А дизайн, участь у розробці «світу речей» створює особливі умови для задоволення інтересів, потреб особистості, формування її пізнавальних здібностей, потреб, що необхідно використати з метою формування художнього досвіду.

Найважливішим завданням дизайн-освіти, на нашу думку, є розпізнавати, виокремлювати, визначати та вирішувати проблеми створення творчого потенціалу та культурної самосвідомості в XXI столітті за допомогою мистецької освіти. Творчість виражена через культуру є величезним, сповна не розкритим, ресурсом. Однак окремі дослідження демонструють, що не всі освітні системи сприяють розвитку творчості. Вочевидь, найдієвішим чинником підживлення творчої діяльності є підкріплена відповідною методикою мистецька освіта. Але необхідні для цього механізми потребують детальних наукових досліджень у цій сфері.

Хоча програми мистецької освіти, як окремої освітньої сфери розробляються і реалізуються, є окремі дослідження передової практики, однак належне теоретичне обґрунтування у них потребує значних наукових доопрацювань. Відтак наукові розвідки в цій сфері набувають величезної актуальності для подолання перешкод інтеграції мистецтв, зокрема і мистецтва дизайну, в освітні системи. Погляд дослідників, що займаються мистецькою освітою, має спрямовуватися на філософування з приводу творчості в різновидах дизайну. При цьому, дослідження мали б охоплювати такі аспекти:

- Ефективність політик щодо мистецької освіти.
- Зв'язок між мистецькою освітою та соціальним потенціалом дизайну.
- Відповідність між мистецькою освітою та творчістю у дизайн-діяльності.

– Аналіз програм дизайн-освіти та їх внеску в розвиток суспільства і особистості.

– Варіації методів надання дизайн-освіти.

– Синергія освіти та культури в процесі дизайн-освіти.

– Особливості розвитку дизайн-освіти в Україні.

– Визначення теоретико-методологічних засад реалізації дизайн-освіти в Україні.

– Опис характеру та обсягу програм дизайн-освіти.

– Обґрунтування концептуальних моделей багаторівневої, неперервної дизайн-освіти.

– Проєктування комплексу організаційно-методичного забезпечення і реалізації системи дизайн-освіти.

– Розробка і використання стандартів підготовки фахівців.

Наукові дослідження в галузі дизайн-освіти мають охоплювати наступні етапи:

- Створення програми наукових досліджень у сфері дизайн-освіти.

- Проведення конференцій та семінарів у сфері дизайн-освіти з метою сприяння досліджень такого напрямку.

- Актуалізація міждисциплінарних зв'язків з питань методики досліджень у сфері дизайн-освіти.

Водночас опираючись на доцільність означеної проблеми варто зауважити на посиленні уваги на загальнодержавному рівні до використання надпотужного потенціалу дизайн-освіти, що має невичерпні можливості для художньо-естетичного розвитку суспільства.

Висновки. В умовах соціальної модернізації культурної ситуації постмодернізму дизайн стає частиною культурного процесу. Ключові тенденції розвитку дизайн-освіти в Україні та світі дозволяють розкрити альтернативні перспективи у культурологічних, психологічних, соціологічних, філософських та педагогічних концепціях мистецької освіти, що активізує, в свою чергу, і наукові дослідження цієї сфери. Визначення теоретико-методологічних засад становлення провідних напрямів та принципів розвитку дизайн-освіти, обґрунтування її мистецьких аспектів, проєктування комплексу організаційно-методичного забезпечення реалізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців має стати у перспективі наукових розвідок і досліджень педагогічної спільноти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонович Є.А. Теорія і методика дизайну в контексті розробки концепції сучасного національного дизайну. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць*. 2005. № 13. С. 3–10.
2. Даниленко В.Я. Дизайн: підручник для студентів ВНЗ, які навчаються за спец. «Дизайн». Х.: ХДАДМ, 2003. 320 с.
3. Дяченко А. Становлення і розвиток мистецької освіти в системі українського національного дизайну.

Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2017. Вип. 31. С. 71–82.

4. Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції : зб. матеріалів Міжнар. наук.-метод. конференції в рамках VIII Міжнар. форуму «Дизайн-освіта 15». Харків, 2015. 220с.

5. Мигаль С.П. Львівська дизайнерська школа: становлення, проблеми, перспективи. *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта* : зб. наук. праць. Львів : Світ. 2000. Вип. 5. С. 387–399.

6. Прусак В. Становлення та розвиток дизайн-освіти в Україні (кінець ХХ – початки ХХІ ст.). *Вісник Львівської національної академії мистецтв.* 2017. Вип. 31. С. 71–82.

7. Словник з дизайну і ергономіки / В.Свірко, А.Ашерів, О.Бойчук, В.Голобородько, та ін.; під загальною редакцією Свірка В.О. Харків: видавництво НТМТ, 2009.

8. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута ; Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Укр. мовно-інформ. фонд НАН України. К.: Наук. думка, 2000. 663 с.

9. Тищенко В.П. Початкова дизайн-освіта: теорія і практика формування конструктивних умінь особистості: Монографія. К. : Педагогічна думка, 2010. 380 с.

10. Фурса О.О. Проблема концепції розвитку дизайн-освіти в сучасному освітньому просторі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.* 2011. Вип. 35. С. 41–47.